

Nagy téli délután volt

Mikor a költő élete lezárul, a beteljesült életmű ráadásaként földi pályafutása is egyszerre költeménnyé válik. Események, képek, hangok gyűlnek erős vonzású árnyalakja köré. Az elfelejtett mozzanatok hirtelen szimbolikus jelentőségűek lesznek. Országnyi táj, falu, város, rengeteg arc idézheti föl, mert a szív nem akar hiányába belenyugodni.

Hiába annyira fontos most nekem az első találkozásunk, a fiatalembert mégis a koszorúk vonulása hívja elő, és éppen a múltból odaillő sovány, magas, nagyhajú fiú jelenik meg olyan határozottan, hogy még szemüveg-igazító kezét is látom. Már az ő koporsójához úsznak lomha virágfejű, zöldszárnyú madárként a gyászolók feje fölött, miként évtizedekkel előbb vitte Nagy Gáspár Bazsi hártárában, árkon-bokron, Simon István temetésére az írók koszorúját. Mintha csak egyedül az ő dolga lett volna, ha a budapesti gyászolók autóbusza nem ért odáig. Ő már akkor átérezhette a hűség megrendítő gesztusát, s eldönthette magára nézve is majdani visszatérését a hazai anyaföldre. A régi jelenet azonnal elővillantja verséből a sort: „koporsó börtönéből kilépve / a „Koszorú”-t zihálva fölmutatja”, míg átröppen a gondolat az *Öröknyár: elmúltam 9 éves* című versére. Az „egyszer majd el kell temetNI” parancsa teljesültén, ő tisztelgett Nagy Imre koporsója előtt. És földidéződik, hogy „már nem késtem el koszorúimmal, / idétlen csokraimmal, / hulló könnyeimmal”. Ettől pedig arra döbbenek, ahogy könnyétől átázott utolsó karácsonyának ajándékán a tinta. Mintha az ég is elsírta volna magát a *Szabadítót mondani* verseitől. Azt üzenté, hogy a Kisjézus jászlából való utolsó szalmaszálla nem evilági reménnyel kapaszkodik már. S amikor Lázár Ervin barátunk halálhírét suttogta a telefonba, nekem az egy halni készülő utolsó hangja maradt.

A hirtelen betegség kezdete óta másként rendeződtek összes versei az aggodalom és a remény erővonalán. Eltolódtak a hangsúlyok a beteljesülni látszó előérzet felé, a nagy nyári délután világvégi látomásának idejébe. Akkor eszméltünk rá, micsoda nyilvánvaló balsejtelmek szivárognak föl, mintha ő lenne a következő, amikor sirat és temet társat, barátot. Egyszerre mindent értünk, és szó szerint veszünk, a *Temetek – baláltra ébrednek* című vers soraiban is: „Egész éjjel temetőket jártam / egész éjjel csak temettem / szívem a fájdalomtól csak vacogott / csaknem belegebédtem // de hajnalig mindenkit eltemettem / aki

Elhangzott a Nagy Gáspár-émléken, 2007. január 26-án a Testnevelési Egyetemen.

még kedves volt szívemnek /... / aztán fölbredtem / és fogadott egy újabb halálhír / pedig azt hittem / már őt is eltemettem /.../ lenne még egy könnyű megoldás / ha én megyek előre.”

2006. április 28-án reggel azt mondta, nem érzi jól magát. A Németh László-szobor pasaréti avatásán fölolvasta még a mester halhatatlan szellemének ajánlott költeményét, az *Éjszakáimban lámpafényt* mint hűséges köszönetet. Ez a költemény is csak most világosodik meg igazán előttem, amint saját testamentuma lett. Ami a falusi gyerek lámpás olvasmányélménye volt, már világító példát, azonosulást jelent, rá is vonatkozik a „hogy halálai közt hányszor győzi le a halált” meg az a csakazértis, bátor nagy lélegzet, „ahol a lélek a mondaton túl van, / és az ész már mindennel számot vetett. /.../ A szív meg leszámolt eleitől fogva / idővel, bajjal, üldözőkkel.”

Barátaim közül arról a derült égboltú ünnepélyről Bella István a legkizáróbb ok miatt hiányzott, Domokos Mátyás még csak a forgalom miatt késett le, Lázár Ervin hetvenedik születésnapjára készült, s talán senki sem vette észre Nagy Gáspár arcán a napfényel összetéveszthető más színt.

Ki rendezte a mindenséggel annyira együttvalónak a szertartást, mely a nagytilaji temetőben és a bérbaltavári templomban zajlott? Ahogy kinyílt az erdős dombok alatt a gyermekkori szántás, fölemelkedve barnán a madarak, vadak magaslatának. Nyers volt, és tiszta volt a föld, derült az ég, és enyhe volt a levegő, s a csönd a búcsúztatók tiszteletére állt be. És őt hallottam mások szavában is a szeretet evangéliumából való magyar nyelven, s ott értettem meg igazán, a hitéből fakadhatott csak az a biztos és szabad folyású, őszinteségre bátor, tartózkodóan méltóságos, takarékosan képi beszéd. Mintha szaggatott zsoltárt, elfojtott himnuszt hallanánk összeállni és elszabadulni. Az elhíresült jelentések és hangzatok elvegyülnek valami megbékélt egyetemes szimfóniába, ahogy a szertartás folyik rendületlenül, ősidők óta. Ám mégis különös költői pillanatban, délután negyed ötkor, pontosan akkor ment le a nap a láthatáron, mikor a költő a földbe a fenyőfák elsötétülő őrsege előtt. ❖

Halott forradalmár zászlóval letakarva (1956. november)